

פרשת בחוקותי "....וכשאני לעצמי מה אני?"

אברבנאל ויקרא פרק כז

וידבר ה' אל משה לאמר איש כי יפליא נדר עד סוף הסדר. ויש בזה הסדר שאלות: השאלה הא' למה נכתבו המצוות האלו אחר דברי הברית ואלותיו ולא נזכרו קודם הברית כמו שנזכרו שמה יתר המצוות שנאמרו למשה מסיני כיון שגם אלה נאמרו שמה כמה שאמר בסופם אלה המצוות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני?

רש"ר הירש ויקרא פרק כז

ספר ויקרא מורה לנו את חובתנו כלפי מקדש התורה: עלינו לסמל בקרבן ולהגשים במעשה את קידוש חיי הפרט והכלל; ולבסוף עוד נאמר בפרק הקודם: החוקים, המשפטים והתורות, שהם דרישות המעשה לאותם חיי הפרט והכלל, הם המתווכים היחידים של הברית ביננו לבין ה'; הם המתווכים היחידים של שלומנו.

כפרק סיום נוסף כאן פרק על מתנות נדבה למקדש: אדם רואה צורך או הוגה משאלה לתת למקדש חפץ או ערכו, ועל - ידי כך הוא מבקש לבטא את עניינו המיוחד במקדש, או רצונו לבטא את היחס המיוחד, הקיים - לפי תפיסתו - בין החפץ למקדש. אותן נדבות מקדש קרויות כאן הפלאת נדר ("כי יפלא נדר"); אין הן דרושות על - פי דין, ואין הן נובעות מדרישות הדין, אלא הן נובעות מרחשי לב סובייקטיביים בהחלט.

ואופייני הדבר שפרק זה, הדן בנדבות המקדש, נראה - על - פי מקומו - רק כפרק סיום ניספח; בפירושו נאמר, שאין הוא מכלל החוקים, המשפטים והתורות שה' נתנם כתנאי בינו ובין בני ישראל, שקיומם יביא לידי כל שפע הברכה - והעבירה עליהם תגרור את כל המצוקה - שתוארו בפרק הקודם. אותן נדבות מקדש נבדלות מהם בבירור; ודבר גדול למדנו מכאן:

תורת כהנים איננה מייחסת ערך מיוחד לנדבות המקדש; אין היא רואה בהן חסידות יתירה, הרצויה בעיני ה' בייחוד; קל וחומר שאין היא מייחסת להן כוח לכפר על חיים של חטא. מקדש הכהנים רואה את שליחותו - לא ברכישת נכסים - אלא ברכישת הלבבות והרוח, והיא מבקשת לרכוש את כל חיי הפרט והכלל לקיום החוקים, המשפטים והתורות. "קידוש המוסר", "שמירת המשפט בחיי החברה", "הארת הרוח ועידון הלב" - החוקים, המשפטים והתורות - הם הדרך היחידה כדי לזכות בחסד ה'. הם שניתנו "בינו ובין בני ישראל", ורק הם מקרבים את האדם לה' ואת ה' לאדם.

אברבנאל ויקרא פרק כז

למה זה יעודי התורה ושכרה כולם דברים גשמיים כמו שזכרו בברית הזה ולא יעדם בשלימות הנפשוי ושכר הנשמה אחר המוות באשר הוא סוף כל האדם והצלחתו האמיתית וטובות העצמי?

....היעודים הגשמיים שנזכרו בדברי הברית הזה לא היה אפשר שיכנס בהם שום יעוד רוחני כלל. לפי שהיעודים כאלה היו כוללים לכל האומה. כי הנה רבוי הגשמים וברכת התבואות ונצחון האויבים ושאר הדברים שנזכרו כאן כלם הם כוללים אל האומה כי לא יתכן שיהיו היעודים האלה לאדם א' ולשכניו הרעים יהיה הדבר בהפך אבל היה הברית עם כלל ישראל והברכות והקללות כפי כללותם ורובם לכן נאמרו בפרשה הזאת בלשון רבים אם בחקותי תלכו ואם לא תשמעו. וגם בפרשה והיה כי תבא שנאמרו בלשון יחיד כלם הם כנגד האומה יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תשים עליך ישא ה' עליך גוי מרחוק שהם כלם יעודים כנגד האומה ולכך היו כלם גשמיים לפי שניתנו אל האומה כפי רובם במצות ובעבירו'. אמנם יעודי הנפש אינה אלא לכל איש ואיש מישראל בפרטיות לפי שבטובות הגשמיות העולם או העיר או העם נדון אחרי רובו. ולכך בבא עליהם צרה וצוקה פעמים יספה הצדיק בעון העיר. מפני שהגזרה כוללת תבטל את הפרטים מה שאין כן הדבר בעניני הנפש כי הנפש החוטאת היא תמות ולא יהיה האדם נידון בשכר עונש נפשי אלא כפי מעשיו הפרטיים לא כפי הכלל שאף שתהיה האומה בכללה צדקת ראויה לחיי העולם הבא אם היה בתוכה אדם רשע לא יציל את נפשו בגללה כי הוא בחטאו ימות והבדילו ה' לרעה מכל עמו ולא יזכה לחיי העולם הבא למען רבוי הצדיקים

אשר בקרבה. הנה מפני זה היה ראוי שיהיו היעודים הכוללים את האומה ונדונים עליה כפי רובה יעודים גשמיים בהכרח כי בהיות רובם צדיקים יקבלו את הטוב ואם רובם רשעים יענשו בכל אלות הברית. אמנם השכר והעונש הנפשי המגיע אחר המות יעדה התורה עליו יעוד פרטי לכל איש ואיש מישראל במצות הפרטיות כמו שאמר בכבוד אב ואם ושלוח הקן ובשאר המקומות. כללו של דבר שדברי הברית שהיו לכללות האומה כפי רובה הביא הצורך שיהיו יעודים גשמיים ולא רוחניים יען וביען השכר הרוחני אינו ניתן אל האומה כפי כללותה או רובה אלא לאיש ואיש כפי מעשיו הפרטיים.

הרב צבי יהודה הכהן קוק

...אחרי הענין הגדול של הברית שבין ישראל לאורייתא וקב"ה, יש תוספת: "איש כי יפליא נדר". יש לחזור על הדברים: התורה לא ניתנה ליחידים בישראל, לא לפלוגי, לא צדיקים יחידים, אלא ניתנה במעמד הר סיני לכלל ישראל. ויחן שם ישראל נגד ההר. כל העולם כולו "כאיש אחד בלב אחד".

צדיקים בינוניים ורשעים, מעליוני העליונים שבישראל עד פחותי הערך שבישראל. יחידים צדיקים יש גם אצל אומות העולם. ענייננו מתחיל מנשמת האומה, מהעובדה המציאותית של "עם זו יצרתי לי" – אין לשכוח זאת, ויש לשנן זאת בלי קץ: התורה אינה מתחילה מיחידים. כשם שפרטי המצוות נמשכים מקבלת עומ"ש, כך פרטי האנשים שבישראל נמשכים מכלל ישראל.... ענייננו הוא קדושת הכלל....

מתוך הקדושה הציבורית היסודית, יש מקום לסדר מוסרי יחידי של נדרים. לפעמים יש לזה ערך של סיוע מן השמים.... נדרים אינם עניין צבורי אלא של יחיד. נזירות אינה שייכת לקדושת כלל ישראל, היא קדושה אינדיבידואלית. לפעמים יש אדם שעושה חשבון נפש ורואה לקבל על עצמו הנהגה מיוחדת. עיקר הקדושה היא קדושת כלל ישראל, אבל אם זה ישנם מצבים מיוחדים פרטיים שך פרישות מיוחדת. בסיום ספר ויקרא, אחרי הבירורים, יש מקום להזכרות הלכתיות ליחיד, המצטרפות לסדר השראת השכינה הבריאה בכלל-ישראל.

אור החיים ויקרא פרק כו

...עוד יתבאר על דרך אומרם (אבות פ"ב) ולא עם הארץ חסיד פירוש שאסור לעם הארץ להתנהג בחסידות שיעשה חומרות וגדרים כמנהג החסידים, כי לפעמים יעשה חומרא בדבר שהוא אדרבה עבריון, כי ימצא חסיד שירצה לגדור עצמו לקיים מצות עונה בימים המקודשים ותהיה בעיניו מצוה גדולה לשמש מטתו בליל כיפור, כמו ששמענו שהיה מעשה כן וכדומה, לזה ציוו חז"ל שאין לעם הארץ להתנהג במדת חסידות, והוא מאמר ה' כאן אם בחקתי תלכו שהוא עסק התורה, אז ואת מצותי תשמרו פירוש תעשו לכם משמרת כדי לקיימם גדרים ושמירות ולא זולת זה:

כלי יקר ויקרא פרק כז

(ב) איש כי יפליא נדר וגו'. סמך פרשה זו לקללות לומר שישראל נודרים בעת צרה כיעקב שהיה נודר בעת צרה ליתן מעשר מכל, אבל לא כיעקב מכל וכל כי יעקב גם אחר שעברה הצרה לא סר מן הדרך הטוב, אבל לדורות זה דרכם כסל למו שנודרים בעת צרה ובעבור סופה צרה וצוקה הם מתחרטים ושבים לסורם. וזה כמשל הקנה שקלל בו אחיה השילוני את ישראל (מלכים - א יד טו), כי הקנה הזה אינו נכנע כי אם בזמן שהרוח נושב בו וכנוח הרוח הוא חוזר ועומד בקומה זקופה כבראשונה, כך ישראל אינו נכנע כי אם בזמן שהצרה משמשת וירא ישראל כי היתה הרוחה והכבד את לבו כי בסור המכריח ישובו לסורם. ומסכים לדברינו מה שפירש בעל הטורים (פסוק א) שכל מספר השקלים מאה ארבעים ושלושה כנגד מאה ארבעים ושלוש קללות שבתורת כהנים ובמשנה תורה וכי מפני שמספרם שוה נסמכו להדדי, אלא לומר לך שמאה ארבעים ושלוש קללות שבתוכחה גורמין גדרי מאה ארבעים ושלושה שקלים כי אין ישראל נודרים ליתן מן ממונם לשם ה' כי אם בשעה שהצרות מכריחין אותן, כמו שיתבאר בעזר ה' לקמן פרשת וילך (דברים לא יז) על פסוק והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות, שדרשו חז"ל (תגיגה ה א) על המלוה לעני בשעת דוחקו, ודרש זה רחוק לקבלו שכל הצרות לא יכריחום אל הוידוי כי אם צרה זו, על כן רצוני לפרש שזה מדבר במלוה לעני בבא הצרה דוקא דהיינו בשעת דוחקו של המלוה כי הצרות דוחקין אותו לזה לידור נדרים לצדקה, וטעות של הנודר על זה האופן יתבאר בעזר ה' לקמן פרשת וילך, על כן סמך פרשת כי יפליא לפרשת התוכחה ודיבר הכתוב בהווה, אבל כל מה שהאדם עושה בלא הכרח מרצון זהו נקרא יום רצון לה' (ישעיה נח ה) ויפק רצון מה' (משלי ח לה):

אלשיך ויקרא פרק כז

והוא לומר, הנה דע לך כי ענין הגדר אי אפשר שיהיה לשום בחינה כיוהרא שהוא וותרן וכיוצא, רק על בחינת הפלאה שהוא לפרוש עצמו משטף דברים גופניים ולהתקדש לשמו יתברך. כי על כן אומר ערכי עלי למען תחול קדושה על עצמו, מעין כל דבר שהוקדש ונפדה שלא יבצר מלחול בו קדושה מהכין זה לו הכנה להנהיג עצמו בקדושה, כאומר בלבו איני אשר הייתי עד כה כי עתה הוקדשתי לשמים ונתתי ערכי לה'. וההיקש בזה באומרו ערך בני או אחי וכיוצא בו שהוא להכינו לקדשו לכהנו לו יתברך. וזהו כי יפליא גדר שהוא בחינת הפלאה ופרישות. ולכן על ידי הקדמה זו לא יתכן יהי ערכו לפי מה שהוא נמכר בשוק, כי שומא זו היא לפי מה שראוי יותר לעסקי העולם הזה, כי החזק אשר כח בו לעבוד עבודה ועבודת משא ימכר ביותר, כי לא תהיה השומא בבחינת הנפש רק בבחינת הגוף, החזק הוא הרפה. אך אחר ההקדמה שכוונת הגדר היא על דבר הפלאה, הנמשך מזה שעליו נאמר ואמרת אליהם הוא בערכך נפשות לה'. כי לא יהיה רק לפי בחינת נפשו לה' ולא בבחינת גופו. ואמר בערכך, כלומר כי אחר שאינו לפי הגופים אשר היה אפשר לשום בדמים כי אם לפי הנפשות, לכן אי אפשר לכם לדעת איזו נפש חשובה יותר מזולתה, ועד היכן העודף מזו על זו מגיע, כי אין ידיעה זו בלתי לה' לבדו. כי אל דעות ה' ולו נתכנו עלילות מצעדי גבר הנסתר והנגלות, ולפעמים עליונים למטה ותחתונים למעלה. לכן תשוה המדות וערכך שלך אם צדיק אתה אשר ראוי לדבר בו לנוכח. כי כן אני דובר בך אותו הערך תעריך כל נפשות לה' כי לה' המה לבדו יתברך. וזהו בערכך נפשות לה'. והוא שיהיה ערך שוה לכל אשר מבין עשרים עד בן ששים וכן בכל יתר מספרים האמורים בפרשה כי לא ידע אנוש ערכו:

או יהיה ענין הכתוב. בשום לב אל פסוק שאחריו והיה ערכך הזכר כו' והיה ערכך חמשים כו'. כי שתי תיבות שהם והיה ערכך השניים מיותרים. ועוד למה לא התחיל מלמטה למעלה מבין חדש עד בן חמש שנים ומבין חמש שנים לעשרים שנה, ואחר כך מעשרים לששים ואחר כך מששים למעלה. או מלמעלה למטה שיתחיל מששים ולמעלה, ואחר כך מששים לעשרים ואחר כך מעשרים לחמש ואחר כך מבין חמש שנים עד בן חודש וגם לא תפס סדר שיעור המעות. כי הראשון הוא חמשים והשני חמש והרביעי חמשה עשר:

אמנם הנה עיקר זמן האדם הוא מבין עשרים עד בן ששים, כי כבר יש בו מקרא ומשנה ומצות וחופה והוא בר עונשים. והוא בעיקר כחו לעסוק בתורה ומצות, כי כבר הוא בן עשרים לרדוף. נמצא כי כל עיקר האדם הוא בזמן ההוא, על כן בו התחיל כי הוא העיקר וגדרו גדול מכל השאר:

ועוד לימדנו בחינת חשיבות העומד להשתלם, על אשר נשתלם והולך וממעט בפעולת שלמותו, כי גם שיותר עושה העושה מעט מאשר היה עושה בימי שלמותו, מאשר עושה מי שעדיין לא נשתלם אלא שהולך לקנות השלמות, עם כל זה כיון שזה הולך וקונה והאחר הולך ומאבד, יותר נחשיב את ההולך וקונה עם שעדיין לא קנה אפילו מקצת, מאשר קנה והולך ומאבד עם שעודנו פועל צדק. ועל כן ראוי להקדימו ולהחשיבו. והוא לימוד נאה, כי טוב בעיני ה' לכבד ולהחזיק ביד אשר לו הכנה או התחלה להשיג החכמה או הכשרון, למען יחרץ לאמץ כח למען ירוץ ולא ייגע עד ישיגנו. וזהו כי אחר הזכירו יתברך ערך אשר מבין עשרים עד בן ששים, שהוא עיקר זמן השגת השלימות והכשרון במקרא ובמשנה ומצות אשר קדם קודם העשרים שנה, כי בן חמש למקרא בן עשר למשנה בן שלש עשרה למצות, כי מעשרים שנה והלאה הוא עוסק בשלשתן, ומה גם שהוא שנתים אחר החופה ומשולל הרהור וגם אימת עונשי שמים עליו, כי אז ודאי שלם. וגם הוא בעיקר כחו כי בן עשרים לרדוף, כי מאז עד ששים לזקנה הוא כללות שנות יגיעת והשגת השלמות. והנה לפני הזמן הזה ולאחריו יש שתי בחינות הפכיות. כי בכל השנים שלפניו שהוא מהילדות הוא מוכן להשיג השלמות והולך ומתקרב אליו. אך מה שלאחר ששים והלאה הוא הולך וממעט בעבודת שמים וביגיעת המצות כי הם ימי הרעה ותשות הכח, על כן הורנו יתברך כי טוב להקדים ערך מה שמבין חמש שנים לעשרים שנה מלהקדים ערך מה שמבין ששים ומעלה, כי זה הולך ועולה ומוסיף להשיג השלימות וזה הולך ופוחת מאשר קנה. ולא בלבד מה שבין חמש לבין עשרים שהוא זמן הלימוד והתחלת המצות, כי אם אפילו מה שמבין חדש לבין חמש שנים שאין אז לא לימוד ולא מעשה הטוב, כל זה הם ימי הכנה לבא עדיהם, על כן גם הזמן ההוא הקדים לימי הזקנה ושיבה, עם היות כי לא יבצר מהיות בהם תורה ומצות קצת, מה שאין כן מבין חדש עד בן חמש שנים שאין בהם לא זה ולא זה. כי על בחינה זו הוסיף ערך הזמן ההוא מהזמן הראשון, כי זה חמשה שקלים וזה חמשה עשר. אף על פי כן לענין הקדימה הקדים זמן שמבין חדש כמדובר:

ספר מסילת ישרים פרק יג

והנה כלל הפרישות הוא מה שאמרו ז"ל (יבמות כ): קדש עצמך במותר לך, וזאת היא הוראתה של המלה עצמה, פרישות, רוצה לומר, להיות פורש ומרחיק עצמו מן הדבר, והיינו, שאוסר על עצמו דבר היתר, והכונה בזה לשלא יפגע באיסור עצמו. והענין, שכל דבר שיוכל להולד ממנו גרמת רע אף - על - פי שעכשיו אינו גורם לו וכל - שכן שאיננו רע ממש, ירחק ויפרוש ממנו. והתבונן ותראה שיש כאן שלש מדרגות: יש האיסורים עצמם, ויש סייגותיהם והם הגזרות והמשמרות שגזרו חכמינו ז"ל על כל ישראל, ויש ההרחקים שמוטל על כל פרוש ופרוש לעשות להיות כונס בתוך שלו ובונה גדרים לעצמו, דהיינו, להניח מן ההיתרים עצמם שלא נאסרו לכל ישראל ולפרוש מהם כדי שיהיה מרוחק מן הרע הרחק גדול.

ספר מסילת ישרים פרק כו

והנה האיש המתקדש בקדושת בוראו אפילו מעשיו הגשמיים חוזרים להיות ענייני קדושה ממש, וסימנין אכילת קדשים שהיא עצמה מצות עשה, ואמרו ז"ל (ספרא): כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, ותראה עתה ההפרש שבין הטהור לקדוש: הטהור, מעשיו החומרים אינם לו אלא הכרחים, והוא עצמו אינו מתכוין בהם אלא על צד ההכרח, ונמצא שעל ידי זה יוצאים מסוג הרע שבחומריות ונשארים טהורים, אך לכלל קדושה לא באו, כי אילו היה אפשר בלתי, כבר היה יותר טוב. אך הקדוש הדבק תמיד לאלהיו, ונפשו מתהלכת בין המושכלות האמתיות באהבת בוראו ויראתו, הנה נחשב לו כאילו הוא מתהלך לפני ה' בארצות החיים עודנו פה בעולם הזה, והנה איש כזה הוא עצמו נחשב כמשכן, כמקדש, וכמזבח, וכמאמרם זכרונם לברכה (ב"ר פפ"ב): ויעל מעליו אלהים, האבות הן הן המרכבה, וכן אמרו (רש"י בראשית ז): הצדיקים הן הן המרכבה, כי השכינה שורה עליהם כמו שהיתה שורה במקדש, ומעתה המאכל שהם אוכלים הוא כקרבן שעולה על גבי האישים, כי ודאי הוא שיהיה נחשב לעילוי גדול אל אותם הדברים שהיו עולים על גבי המזבח כיון שהיו נקרבים לפני השכינה, וכל כך יתרון היה להם בזה, עד שהיה כל מינם מתברך בכל העולם, וכמאמרם ז"ל במדרש - כן המאכל והמשתה שהאיש הקדוש אוכל, עילוי הוא למאכל ההוא ולמשתה ההוא, וכאילו נקרב על גבי המזבח ממש.

ספר החינוך פרשת בחקותי מצוה שג

משרשי המצוה, לפי שהאדם לא ישתתף בעליונים זולתי בדבור, והוא כל החלק הנכבד שבו, וזה יקרא באדם גפש חיה, כדמתרגם אונקלוס והות באדם לרוח ממללא, כי שאר חלקי הגוף מתים הם, ואם יפסיד האדם זה החלק הטוב ישאר הגוף מת וככלי אין חפץ בו. על כן נתחייב לקיים דבורו במה שהוא משתמש בו בדברי שמים מכל מקום, כגון בהקדשות ובכל דברי הצדקות.